

VLADIMIR KNIFIĆ

RAZVITAK REVOLUCIONARNOG OMLADINSKOG PO- KRETA NA PODRUČJU KOTARA SENJ

Vladimir Knifić
Senj

UDK: 329.15 (497.13): 940.53/.54 (497.13)
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 1988-02-15

Na temelju oskudne povijesne građe, a više iz sjećanja na razdoblje u kojem je kao napre-
dan omladinac bio sudionik revolucije, autor opisuje ekonomske, društvene i političke prilike
u Senju, pa i široj okolici, uoči rata, zatim teške uvjete djelovanja antifašističke omladine i
njenog uključanja u rad SKOJ-a tijekom NOB-e.

Prilikom obrade teme »Razvoj SKOJ-a i USAOH-a na području kotara Senj« moramo
istaći nekoliko značajnih činjenica koje su dominantno djelovale na početak, masovnost i
intenzitet progresivnog omladinskog pokreta uopće, a posebno na razvoj SKOJ-a i USA-
OH-a.

To je prije svega činjenica da u bivšoj Jugoslaviji do okupacije, pa dijelom i nakon
toga, na ovom području nije postojala ni jedna partijska organizacija (jedinica). Ne upu-
štajući se u posebno obrazlaganje, uočujemo da je ovdje razvoj progresivnog omladinskog
pokreta, i pogotovo SKOJ-a, kao izrazito revolucionarne omladinske organizacije, a sa-
mim tim i USAOH-a, nužno morao zaostajati za razvojem ovih organizacija, posebno sa
susjednim kotarevima Hrvatskog primorja. Trebalo je proći određeno vrijeme da se, uz
već jasno izražena progresivna stremljenja dijela omladine ovog kotara, pristupi višim
oblicima borbenih omladinskih organizacija, da one ukupe omladinu u oružanu borbu
protiv okupatora i domaćih izdajica. Jasno je da su ovdje nedostajali potrebni partijski
kadrovi koji bi imali dovoljno revolucionarnog iskustva stečenog u ilegalnom partijskom
radu. Moralo je proći dosta vremena da se partija organizira na ovom kotaru, da u toku
NOB-a prodre u najudaljenije dijelove kotara Senj, pa tek onda, jasno pod direktnim
utjecajem i rukovodstvom Partije, dođe do stvaranja SKOJ-a i USAOH-a.

Bez pretenzija da se upuštamo u historijske analize takvog stanja, moramo imati u vidu da je posebno u Senju, Krivom Putu i Krasnu, ali i po drugim tadanjim općinama, postajao snažno razvijen nacionalizam, koji je održavan i razvijan do krajnjeg ekstremizma kroz HSS u koji je bio učlanjen ili duhovno vezan skoro svaki stanovnik ovog kotara. Nažalost na našem kotaru, osim Čopića, nije postojala ni jedna značajna ličnost koja bi mogla okupiti oko sebe i kanalizirati političku, nacionalnu i ekonomsku obespravljenost ovog stanovništva kako bi se svi ti problemi kroz bobru na principima proleterskog internacionalizma rješavali rušenjem stare vlasti i stvaranjem nove narodne vlasti.

Ne smijemo zanemariti činjenicu da je uoči kapitulacije bivše Jugoslavije na našem terenu djelovalo nekoliko desetaka zakletih ustaša, a da se iz Senja nekoliko njih nalazilo s Pavelićem u emigraciji i s njim se vratilo u zemlju. U takvoj situaciji, posebno u Senju, iako je Maček slovio kao politički vođa HSS-a, već od 1939. nadalje osnovne pozicije u oružanoj »Seljačkoj zaštiti« držali su zakleti ustaše.

Posebno je poglavlje kler. Rijetko je koje mjesto, pa i kotar, imalo takvu koncentraciju klera s obzirom na broj stanovnika. Ovo je u prvom redu proizlazilo iz toga što je Senj bio sjedište biskupije. Ali ono što je davalo pečat ovakvom stanju bilo je to što se skoro nije mogao izdvojiti svećenik koji nije bio profašistički i duboko antisocijalistički opredjeljen. Mislim da ne treba posebno isticati kakve su mogućnosti političkog djelovanja imala ova duhona lica, pa i kakav su utjecaj imali, kada su svi apriori polazili od svog nacionalističkog, profašističkog i antisocijalističkog stajališta. Oni su uz druge djelatnosti okupljali omladinu u vjerska društva, kao npr. »Križari«. Ova tzv. vjerska organizacija okupljala je oko sedamdesetak omladinaca. Njome su direktno rukovodili ustaški opredijeljeni svećenici, prije svega gimnazijski vjeroučitelj, a kasnije ustaški satnik Zoričić. Mora se reći da bi se jedva na prste moglo izbrojiti one koji nisu postali aktivni ustaše i koji su ustaškom vojnicom žarili i palili srpskim selima. Također treba istaći da je malo koji od tih sedamdesetak članova Križara živ dočekao konac rata. I konačno, prilikom procjenjivanja intenziteta i masovnosti revolucionarnih kretanja u oslobodilačkom ratu treba imati u vidu geografski položaj ovog kotara kao i klimatološke prilike.

Međutim, unatoč svemu i ovdje su postepeno prodirale socijalističke ideje. Time mislim da su zbivanja i djelatnost Partije izvan našeg kotara postepeno imali odjek i ovdje kod nas. Zahvaljujući nekim starijim omladincima i radnicima koji su radili na radilištima diljem Jugoslavije, socijalističke ideje prodiru i ovdje u Senju. Tu prije svega mislim na starijeg omladinca Juga Šuljića iz Raba, Jurčić Rafića, obrtnika Milana Vukelića i radnika Tomu Balena – Pedulu. Svaki od njih oko sebe stvara krug ljudi na koje prenosi svoje marksističko shvaćanje društva i zbivanja u svijetu. Pod njihovim utjecajem potkraj 1938, ili na početku 1939. na gimnaziji se postepeno formira grupa izrazito ljevičarski, točnije socijalistički orijentirane omladine. U toj ljevičarskoj grupi na gimnaziji u početku su bili: Marko Balen, Ante Matijević-Braco, Branko Jurčić, Dušan Orlić i Vlade Knifić. Za kratko se ovoj grupi pridružio stolarski radnik Drago Kaloper. U to vrijeme ta grupa nije imala karakter organizacije. Više je to sličilo na klub političkih istomišljenika, zapravo diskusioni nego politički. Na drugoj strani jasno su se isticale konture ustaške, križarske i profašističke organizacije koje su istupale raznim parolama kako je to u datom momentu odgovaralo, ali kojima je bio osnovni motiv: borba protiv neprijatelja Hrvata kako su to oni kazivali tj. Srba i Židova i borba protiv marksizma. Ovim dvjema parolama, koje su smjenjivale jedna drugu, vođena je borba protiv svega što je napredno, sa sračunatim ciljem da se onemogući širenje svake progresivne misli, a posebno širenje socijalističkih ideja. Proustaški elementi iz redova križarske organizacije predvođeni Zoričići-

ćem, iskorištavajući vjerske osjećaje učenika i njihovih roditelja, plašeći ih baukom komunizma, organizirano su nastupali u ueničkim organizacijama kao što su ferijalni savez, literarna sekcija i dr. U ovoj posljednjoj važno je bilo osigurati rukovodstvo jer je ono moglo određivati teme. Iskorištavajući autoritet vjeroučitelja, mnogi učenici, posebno pitomci muškog i ženskog internata, bili su prisiljeni izjašnjavati se i nastupati antikomunistički bez obzira na svoj stvarni odnos prema socijalizmu i progresu, prema nastupajućem fašizmu i evidentnoj fašizaciji škole. Time jasno mislim reći da pitomci internata nisu svi bili ni ustaše ni fašisti što najbolje pokazuje sudjelovanje mnogih u NOR-u. U školi su uz ove polarizirane grupe, djelovale i druge, kao npr. članovi »Jugosokola« i »Skauta«, koji su bili više-manje unitaristički orijentirani. Uz to djelovala je i grupa HSS-a, tj. grupa učenika, relativno brojna, koja se oduprla fašističkom utjecaju Zoričića i drugih.

Napredna omladinska grupa, baš zbog čestih sukoba s gore navedenim grupama, češće se morala sastajati i dogovarati zbog zauzimanja stavova i jedinstvenog nastupanja. Priпадnici grupe djelovali su na razbijanju desničarskih grupa kroz propagiranje SSSR-a i njegovih uspjeha. S obzirom na nedostatak pisanog materijala, u stanu Brace Matijevića organizirana je knjižnica u koju su svi članovi grupe unijeli naprednu lekturu do koje se tada moglo doći. Uz to prišlo se sakupljanju novca za nabavu djela naprednih pisaca: Gorkog, Krležu, Kikića, Dončevića, izvršena je pretplata na »Pečat« i »Izraz« a kasnije Miškininu »Seljačku misao«. Knjige su naručene kod izdavača i stigle su poštom u školu na naručioca. No iako je ova lektira bila legalno štampana, u drugom i trećem slučaju zaplijenile su je školske vlasti te je nakon provedene kraće istrage ipak predana učeniku na koga je narudžba bila naslovljena. U knjižnici se mogla naći i polulegalna literatura, kao npr. »Komunistički manifest«, brošura Kautskog »Roba, novac, roba«, Bebelova »Žena i socijalizam« zatim »Rusija u slici i riječi«, manja Cesarčeva knjiga koju je izdao pod pseudonimom nakon povratka iz SSSR-a, zatim neka brošura o Buđoniju, Vorošilovu i drugim vojskovođama SSSR-a, a tu se nalazio i jedan proglas KPJ. Sve ovo kolalo je od ruke do ruke i izvan grupe među antifašistički opredijeljenom omladinom.

Na ovaj način, postupno, od jedinstva ideje koja je povezivala pojedince, stvara se organizirana grupa. Jasno, ovo nije bio neki veliki konspirativni rad. Ovdje je u početku bio prisutan zanos i polet omladine koja je više bila orijentirana na negiranje postojećeg nego li svjesnu borbu za nešto novo što bi bilo jasno određeno. Tada se još nije moglo govoriti o svjesnom provođenju linije Partije u borbi protiv fašizma. Međutim, logika događaja, svaki istup, diskusija ili neka druga akcija dovodila je do sukoba s fašističkim shvaćanjima i njihovim nosiocima, od diskusije o filozofiji i književnosti prešlo se na svjesnu borbu protiv fašizacije škole. Kolika je bila politička zrelost ove grupe, najbolje govore slijedeći primjer. Zbog potrebe borbe protiv fašističkih elemenata na školi na prijedlog grupe naprednih omladinaca, o čemu su se dogovorili na jednom od svojih možese reći ilegalnih sastanaka, dat je prijedlog predstavnicima HSS-a u školi da ubuduće, baš zbog potrebe borbe protiv fašizma, zajednički istupaju. Budući da su predstavnici HSS-a u školi ovo prihvatili, ubuduće u borbi protiv fašizacije škole zajednički se nastupa, pri čemu evidentno vodeću ulogu u ovoj, nazovimo je, koaliciji, ima grupa naprednih i socijalistički opredijeljenih omladinaca.

Oko parole »Svi u borbu protiv fašizma« okuplja se na gimnaziji sva antifašistički orijentirana omladina bez obzira na vjersku, nacionalnu i partijsku pripadnost. Spomenuta grupa socijalističke omladine, s obzirom na svoju čvrstu organiziranost, odlučnost i jasno i odlučno ispoljavanje antifašističkih stavova, nametnula se kao vodeća sila u borbi protiv fašizacije škole.

Da je ova grupa 1939. godine bila u funkciji revolucionarnih zbivanja vidi se u vezi koja je ostvarena preko Milana Vukelića – Purice iz Alana. On se kao skojevac vraća iz Zagreba u rodni Alan, a u svojoj biografiji kaže: »Povezao sam se s Vladom Knifićem i njegovom grupom omladinaca.« Tom prilikom izmijenjen je materijal pa je preko Milana u Senj stiglo nešto ilegalnog partijskog materijala. Ovoj grupi priključuje se nešto kasnije Josip Prpić – Gajtan, a nešto kasnije Ivan Pančoka, Ante Knifić i uoči samog rata Milan Butorac.

Nakon uspostavljanja veze s Milanom Vukelićem koji je bio povezan s partijskom organizacijom u Ledenicama, ova grupa povezuje se s Partijom. Od tada se može govoriti o utjecaju Partije i na rad grupe i na razvoj ličnosti i političke opredijeljenosti navedenih omladinaca. Ovome pridonosi nešto malo partijskog materijala koji dolazi preko Vukelića.

Nakon kapitulacije Jugoslavije ni u sastavu ni u političkom stavu omladinaca nije se ništa promijenilo. 6. srpnja 1941. dolazi do prvog hapšenja omladinaca u Senju. Uhapšeni su Rafić Jurčić i Vlade Knifić a ispitivao ih je Frane Sudar. Međutim, nakon saslušanja Sudar se čini dobrohotan i oslobađa obojicu. Uz vezu koja se i dalje održava s Vukelićem, Marko Balen preko Anke Prpić – Gajtanove uspostavlja vezu s partizanima Gornjeg Kraja. Putem ove veze, na koju je išao i Joso Prpić – Gajtan, član organizacije u Senju, u partizanski logor u Škaliću dolazi nešto oružja :2 pištolja koja je dao omladinac Mladen Šojat, lijekovi, sumporna kiselina, papir duhan i nešto odjeće što je u Senju sakupila navedena omladinska organizacija. U Senj pak dolazi neki partizanski materijal, proglasi i uopće nešto tiskanog materijala. Ova veza Senja s logorom prekida se negdje potkraj studenog ili početkom prosinca, iako Anka Prpić i dalje održava vezu s partizanima Gornjeg Kraja.

Drugo hapšenje izvršeno je 6. kolovoza 1941. Među petoricom uhapšenih nalazila su se i dva omladinca, Vlade Knifić i Drago Kaloper. Nakon što su proveli 30 dana u istražnom zatvoru, svi su oslobođeni zbog nedostatka dokaza.

U početku rujna 1941. u Senj dolaze iz Zagreba na dalje školovanje učenici komunisti: Aleksandar Flaker, Miron Vinski (Cesarčev posinak), Vlado Šestan, Danko Grlić i još neki drugi. Ubrzo nakon dolaska ova se grupa povezala s postojećom omladinskom organizacijom u Senju. Nešto prije u Senj je došla u rujnu 1941. profesorica francuskog jezika, mještanka Melanija Rivoseki. Ovo je posebno važno jer je ona, kako sama kaže, u to doba već bila član SKOJ-a u Zagrebu. U svom napisu »Napredni Senj 1941.« godine, objavljenom u Biltenu društveno-političkih organizacija općine Senj br. 2 ona kaže da je »predratna skojevka«, i da se koristi »iskustvom pred rat u Zagrebu...« Drugih dokaza o njenom članstvu u SKOJ-u nisam našao. Međutim, činjenica je da je Melanka u prosincu 1941. uhvatila vezu s Ivicom Radetićem iz Novog Vinodolskog, tada članom KPJ, te da potraj siječnja 1942. postaje član KP i sekretar prve partijske organizacije u kotaru Senj, a u ožujku 1942. i sekretar Mjesnog komiteta KPH za grad Senj. Melanija Rivoseki ubrzo se povezuje s pojedincima iz postojeće omladinske organizacije u Senju. Prije svega povezuje se s Bracom Matijevićem, kako ona kaže, u kolovoza 1941. Prema mojem sjećanju i sjećanju A. Flakera ovo je moglo biti tek nakon što je postala profesor, tj. negdje potkraj rujna ili na početku listopada 1941. Zbog konspiracije Melanija Rivoseki povezana je samo s Matijevićem, Orlićem i Vladom Knifićem kojima se nešto kasnije pridružuju Flaker i Vinski kao predstavnici novodošlih Zagrepčana. Ovi pak i dalje ostaju čvrsto povezani s ostalim već prije nabrojenim omladincima. Na taj način M. Rivoseki postaje ruko-

vodilac organizacije u Senju a samim time i SKOJ od sada na dalje rukovodi revolucionarnim omladinskim pokretom. Koliko je Partija uočila aktivnost senjskih omladinskih aktivista, govore slijedeći primjeri. Ing. Kubica, tada kandidat Partije, koji radi na cesti u Jurjevu i koji ima određene partijske zadatke na ovom terenu, negdje u studenom 1941. povezuje se s Brankom Jurčićem. Ovo je bilo samo jedanput, a Ivan Brozičević, član partijske organizacije Selce, koji radi također na ovoj cesti, nešto kasnije uspostavlja vezu s Antom Knifićem. Isto tako u prosincu 1941. Mile Balen Lujin dolazi u Senj s lecima koje mu je dao Toma Strizić sa zadatkom da ih preda Jurčiću u Senju. Sve to govori da je aktivnost članova spomenute organizacije u Senju prije rata a i u samom ratu bila toliko značajna da su je zapazile i razne partijske organizacije koje su nastojale prodrijeti na ovaj teren. Prije smo spomenuli vezu koja je, kako sama kaže, po partijskoj liniji Melanija Rivoseki uspostavila s Ferdinom Radetićem. Uz ovu vezu već potkraj prosinca Flaker uspostavlja posebnu vezu s Radetićem. To je omogućio dak gimnazije u Senju Anton Petrinović, inače iz Novog, koji je Flakera uputio na Radetića. Od tada Flaker, čija majka živi u Selcima, na proputovanju održava redovitu vezu s Novim, odakle donosi razni propagandni materijal.

Ovdje treba napomenuti da drugarica Rivoseki u svom napisu »Napredni Senj« navodi da je u kolovozu 1941. organizirala aktiv SKOJ-a u Senju od 3 člana. Međutim, ova organizacija i njena aktivnost više se nikad ne spominje ni u sjećanjima koja su kasnije pisana ni u arhivskoj građi koje ponešto ima iz tog vremena. Pored toga za cijelo vrijeme do kapitulacije Italije nema nikakvih tragova o nekim rezultatima ove organizacije.

Paralelno s aktivnosti omladine u Senju treba spomenuti aktivnost omladinaca Nikole Starčevića u Prizni o čemu će biti posebno više riječi kao i aktivnosti Dragana Vukelića u Krasnu, za koga Stipe Ugarković kaže u jednom svjedočenju da je prenosio oružje iz Otočca u srpska sela te da je nosio letke u neka druga sela.

Razvitak narodnooslobodilačkog rata postavio je pred nekolicinu najsvjesnijih omladinaca iz organizacije pitanja kako se treba postaviti prema oružanoj borbi koja se uveliko rasplamsavala. Nažalost u prije spomenutoj rukovodećoj grupi došlo je do ozbiljnih rasprava o tome da li treba ići u partizane ili ne. U tim raspravama često se spominje kako je još rano, da će SSSR ubrzo slomiti Njemačku, operiralo se krilaticom: »Vlast će se valjati u prašini, a neće imati tko da je pokupi.« Raspravu u ovom načelnom pitanju prekinuli su odlaskom u partizane 7. veljače 1942. Joso Prpić »Gajtan« i Vlade Knifić koji odlaze u Ledenički logor preko veze Mirka Balena iz Podomara.

21. veljače iste godine bili su zatvoreni Matijević, Orlić, Jurčić i Milan Butorac. Kod njih je zatečen ilegalni partizanski materijal koji je donio Flaker iz Novog. Talijanski vojni sud osudio ih je na robiju, odakle se osim Butorca nitko od ovih nije vratio. U ožujku 1942. odlaze u partizane Šestan i Vinski, a nešto iza toga i Marko Balen. U lipnju iste godine odlaze u partizane Ante i Neda Knifić, Slave Šojat, a Flaker odlazi iz Senja. U ovoj prvoj polovici 1942. djelatnost omladinaca svodila se na prikupljanje raznog materijala za partizane, propagandu i bacanje letaka kao i pisanje parola. Zbog toga bili su uhapšeni omladinci nakon jedne akcije bacanja letaka za 1. maj Ante Knifić koji nakon izlaska iz zatvora odlazi u partizane.

Ako bismo omladinski pokret u NOB-u podijelili po fazama, mislim da prva faza završava potkraj lipnja 1941. Iz navedenog vidljivo je da je u Senju postojala i konspirativno djelovala omladinska organizacija usko povezana i može se reći, uključena u NOB. Ova organizacija nije bila skojevska u formalnom smislu jer je nitko nije kao takvu formirao.

Ali ona je imala sve preduvjete da to i stvarno postane. Svi članovi te organizacije u svojim procjenama događaja ovdje i u svijetu polazili su od marksističkog pogleda na svijet. U osnovi svih njihovih htijenja i djelovanja bila je klasna borba, tj. obaranje vlastite buržoazije i stvaranje nove socijalističke vlasti. Ona je priznala i prihvatila Partiju i tražila da Partija njome rukovodi. I konačno bila je ilegalno organizirana i djelovala u uvjetima okupacije potpuno na liniji Partije. Prava je šteta što partijske orgnizacije nisu shvatile koliki se potencijal krije u ovoj organizaciji pa nisu pristupile stvarnom formiranju skojevske organizacije u Senju. Ovo se pogotovo odnosi na partijsku organizaciju u Senju, koja je vjerojatno formirana u veljači 1942. Poslije lipnja 1942. dolazi do zastoja u radu omladine u Senju. Pri ocjeni rada omladinske organizacije u Senju treba imati u vidu da je do konca lipnja 1942. u partizane otišlo 9 omladinaca i da su 4 osuđena na robiju. Moglo bi se reći da je cijela organizacija otišla u partizane. Dijelom zbog toga, ali i dijelom zbog određenih slabosti u tadanjoj partijskoj organizaciji u Senju, gotovo do kapitulacije Italije ne može se govoriti o nekoj omladinskoj organizaciji u Senju.

U međuvremenu oružana borba razmahala se diljem Hrvatskog primorja. U početku 1942. točnije 18. siječnja, razoružana je žandamerijska stanica u Alanu a na početku veljače formiran je u Krmpotskoj Ruki partizanski vod, koji se za kratko vrijeme smjestio u Zabukovac. Na taj način stvoren je skoro potpuno oslobođeni teritorij na samoj administrativnoj granici kotara kod sela Alan, tj. tadašnje općine Krivi Put. Imajući u vidu da na kotaru Senj nema (osim one u Senju) nikakvih partijskih organizacija. Okružni komitet šalje na teren Krmpota, upravo zbog daljnjeg prodiranja na kotar Senj, iskušane partijske i skojevske kadrove. Ovamo dolazi Toma Stržić, Ivica Jeličić, Feliks Gorski. Uz njih, što je važno za ovu temu, na ovaj teren upućeni su već u Lici iskušani omladinski politički radnici, najprije Nikola Krajnović, a zatim Jovo Plečaš.

Situacija se posebno izmijenila likvidacijom neprijateljskog garnizona u Krivom Putu, koji je oslobođen 22. lipnja 1942. Ovo je konačno prvi veći oslobođeni teritorij na kotaru Senj, ako zanemarimo Krasno, koje je bilo neko vrijeme oslobođeno potkraj svibnja 1942. Kao što je poznato, Krmpote su tada spadale u kotar Novi. Upravo zbog potrebe prodiranja na sela Krivog Puta, kao dijela senjskog kotara, Okružni komitet KPH za Hrvatsko Primorje, u želji da formira Kotarski komitet Partije i SKOJ-a u kotaru Senj, izdvaja po partijskoj i skojevskoj liniji postojeće organizacije u Krmpotama iz nadležnosti kotarskih organizacija kotara Novi, tako da postojeća partijska organizacija u Zabukovcu, a isto tako i skojevska, potpadnu direktno pod okružne partijske i skojevske organizacije. Tada već u partijskoj organizaciji u Zabukovcu djeluju Stržić, Jeličić i Gorski, koji će kratko vrijeme iza toga činiti kadrovsku jezgru novoosnovanog Kotarskog komiteta KPH za kotar Senj.

Značajnu logu u daljnjem razvoju organizacija SKOJ-a i USAOH-a na kotaru Senj imala je postojeća organizacija SKOJ-a u Zabukovcu. Članovi te organizacije bili su u nadležnosti spomenute partijske organizacije u Zabukovcu. Kao omladinska tj. skojevska organizacija oni su raspravljali, odlučivali i odlazili na teren Senja (najprije u Alan i neka bliža senjska sela) a zatim su preuzeli svu brigu o omladinskoj liniji u Krivom Putu. Značajan doprinos radu SKOJ-a dali su i novodošli omladinci koji su iz Senja dolazili u partizane: prvo Šestan, Vinski, V. Knifić a zatim Neda i Ante Knifić. Dok još u Krivom Putu nije postojala nikakva omladinska ni bilo koja organizacija, članovi skojevske organizacije iz Zabukovca, Pave Butorac Ilijin (tada već član KP), Rikard Pavelić – Rikica, Ana Pavelić Valaševa, a kasnije i Neda Knifić razvijaju se u prave političke radnike. Ovi omladinci – skojevci – rade samostalno na terenu Krivog Puta i potpuno izrastaju u

omladinske rukovodioce, buduće članove KK SKOJ-a za kotar Senj. Značajnu pomoć pružio je OK SKOJ-a, koji šalje na teren Senja, tj. Zabukovca i Krivog Puta, svoje članove naprije Plečaša, a zatim Bosanca.

Ovdje sam se zadržao samo na nekim oblicima rada i organizacija Krmgota, i to samo toliko koliko je bilo potrebno za stvaranje političkih i kadrovskih preduvjeta za formiranje KK SKOJ-a za kotar Senj. Ti uvjeti su prije svega stvaranje dijela oslobođenog ili poluoslobođenog teritorija u općini Senj, kao i osposobljavanje određenog broja skojevaca za samostalan politički rad. Iz ovog je vidljivo da su ovdje izostavljeni i postignuti uspjesi u radu organizacija na terenu Krmgota. Nisam dotakao rezultate i rad organizacije na cijelom terenu Krmgota za vrijeme dok je ovdje bila direktno podređena OK KPH za HP. Ovo se odnosi i na skojevsku organizaciju. Kada bismo se ovim bavili morali bismo nabrajati skojevske organizacije, odbore USAOH-a, diletantske grupe, škole, pionirske domove i organizacije i cjelokupnu aktivnost omladine Krmgota. Ovo što mi radimo na obradi razvitka omladinskih organizacija to rade i drugovi u općini Crikvenica u čiji sastav ulaze i Krmgote. Budući da su Krmgote, osim navedenog intervala, potpadale prije i poslije pod kotar Novi, to je razumljivo da će ovo područje biti tamo cjelovito obrađeno. Nas u ovoj temi interesira prije svega osnivanje KK SKOJ-a, koji je osnovan u Zabukovcu, te njegovo djelovanje na terenu kotara Senj.

Točan datum formiranja KK SKOJ-a za kotar Senj nije se mogao utvrditi. Pisanog dokumenta o tome nema. Prema sjećanjima pojedinaca to se također ne može točno utvrditi jer neki spominju kolovoz, neki rujana, itd. Od pisanih dokumenata postoji izvještaj OK KPH za HP od 13. studenog 1942. u kome se kaže: »Ovih dana osnovan je KK Senj u koga su ušla 4 druga...« Prema tome može se prihvatiti da je KK formiran na početku studenog ili koji dan prije. Iz ovog možemo zaključiti da ni KK SKOJ-a nije mogao biti formiran prije partijskog komiteta. Vjerovatno je odmah iza toga formirano Kotarsko rukovodstvo SKOJ-a. Sekretar tog rukovodstva bio je član novoformiranog komiteta Partije (Feliks Gorski), koji je u ovom partijskom komitetu zadužen za SKOJ. Ovaj posljednji podatak da je Gorski zadužen za SKOJ nalazi se u arhivskoj građi. U jednom izvještaju KK KPH Senj tih dana spominje se da je komitet SKOJ-a sastavljen od 2 člana Partije, od čega je 1 član našeg komiteta tj. KK KPH. Kako ostali članovi novoformiranog KK SKOJ-a osim Pave Butorca, u to vrijeme još nisu bili članovi Partije, to je očito da se to odnosi na Gorskog, koji je tada bio član KK KPH i u njemu zadužen za SKOJ.

Iz tog doba sačuvano je nekoliko izvještaja Kotarskog rukovodstva SKOJ-a za kotar Senj s potpisom sekretara rukovodstva Feliksa Gorskog. Ovo spominjem jer Gorski u svom napisu »Kotarski komitet KPH od formiranja do kapitulacije Italije«, objavljenom u Senjskom zborniku br. 10-11, spominje da se ne sjeća da je bio sekretar niti uopće član rukovodstva. Prvi komitet SKOJ-a uz Gorskog sačinjavali su: Pavao Butorac, Rikard Pavelić i Neda Knifić. Ovo Kotarsko rukovodstvo razvija veliku aktivnost i u krmgotskim selima i selima Krivog Puta. Napominjem da se naziv kotarsko rukovodstvo zadržao sve do lipnja 1943. kada se u dokumentima spominje kotarski komitet SKOJ-a. To je rukovodstvo zapravo komitet koji taj naziv nije mogao dobiti jer se komitetom moglo nazvati samo ono rukovodstvo kome su svi članovi ujedno i članovi KP. Rukovodstvo rukovodi cjelokupnom aktivnošću SKOJ-a i omladine u Zabukovcu i ostalim krmgotskim selima. Odlazak na teren u krmgotska i krivoputska sela bio je svakodnevna. U to vrijeme formira se i kotarski odbor USAOH-a, kojemu je predsjednik Ana Pavelić Valaševa.

Moramo istaći da je na području Krmgota omladinskim organizacijama rukovodilo

novoformirano kotarsko rukovodstvo SKOJ-a za kotar Senj. Kolika je aktivnost ovog komiteta ukazuje činjenica da je sva omladina Krmpota bila organizirana na raznim oblicima i organizacijama na širenju i pomaganju NOV-a.

Djeluju 3 skojevske organizacije, omladina je organizirana u USAOH, postoje dva omladinska doma i dvije škole. Pioniri su obuhvaćeni u svoju organizaciju i direktno pomažu starijim drugovima. Vršiti se opismenjavanje. Djeluju dvije diletantske grupe i 2 pjevačka zbora. Omladina pomaže starijim i iznemoglim oko žetve i sjetve. Vršiti se žetva za NOV. Bez obzira na formalno članstvo u USAOH-u, može se sigurno reći da nije bilo ni jednog omladinca, ako već nije bio u vojnim jedinicama, koji nije radio u okviru USAOH-a. Naime, u sačuvanim izvještajima nađu se podaci samo o broju odbora i njihovim članovima. Mora se imati u vidu da se nije tada vršilo upisivanje, kako smo naučili prebrajati članove. Stvarna aktivnost označavala je tko je član, a tko nije. No na terenu Krmpota može se reći, nije bilo niti jednog omladinca koji nije radio u USAJ-u.

U pripremama za I. kongres USAOJ-a u prosincu 1942. u Zabukovcu održana je konferencija omladine na kojoj su prisustvovali predstavnici pojedinih zaselaka Krmpota i Alana. Ovdje se mora istaći da su delegati birani u svojim sredinama te da je u cijelom ovom procesu očuvana demokratičnost izbora. Na konferenciji se raspravljalo o tekućim problemima, a na kraju je izvršen izbor delegata za I. kongres. Izabrani su Rikard Pavelić – Rikica i Neda Knifić. Oni su obilazili sela, gdje su iznosili dojmove o snazi naše vojske, o iskustvu druge omladine i sl. Isto tako Pavelić i Knifić bili su delegati na Pokrajinskoj konferenciji, koja je 3. I 1943. održana u Slunju.

Ovo rukovodstvo je radilo i na području Krivog Puta. Međutim tu se teško radilo prvenstveno iz razloga koje sam na početku iznio o velikom utjecaju ustaša, kao i dosta velikom broju onih koji su otišli u razne ustaške vojne i političke organizacije. Uz to krivoputske selima krstarile su ustaške i talijanske vojne jedinice, pa je i obilazak terena bio vrlo težak. Osim toga tamo su nakon oslobođenja Krivog Puta učinjene greške, što je znatno ometalo politički rad. Zbog svega toga tamo skoro sve do kapitulacije Italije nije bilo moguće formirati organizaciju SKOJ-a. Formiran je odbor USAOH-a, ali bi se često zbog prodora neprijatelja ponovno raspao. Rukovodstvo je posebnu pažnju posvetilo Alanu. Ovdje je bilo nekoliko omladinaca koji su pomagali NOP. Međutim iz postojeće dokumentacije ne vidi se kada je formirana prva skojevska organizacija. Prema postojećoj arhivskoj građi ovo nije moglo biti prije konca ožujka 1943. Ostaje činjenica da se gotovo od lipnja 1942. u Alanu održavaju omladinski sastanci, priredbe, skuplja se pomoć za NOV i sl. Ostaje da se utvrdi formalno stvaranje SKOJ-a i USAOH-a.

Osim toga na oslobođenim selima kotarsko rukovodstvo radilo je na održavanju veze sa Senjom, ali sa slabim rezultatom. Naime, iz sačuvane arhivske građe ne može se nigdje vidjeti da je kasnije postojala neka omladinska organizacija. Nigdje se ne spominje formiranje skojevske ili neke druge omladinske organizacije. No u nekim izvještajima spominje se čak i 30 skojevaca. Nakon provjere vidi se da se tu ne radi ni o organizaciji SKOJ-a niti o organizaciji USAOH-a. Uzrok tome vjerojatno je začahurenost i sektaški odnos Mjesnog komiteta u Senju. Mislim da tu treba tražiti uzrok da od lipnja 1942. do kapitulacije iz Senja nije ni jedan omladinac otišao u partizane, niti itko drugi osim jednog člana tog komiteta.

Kao što sam rekao, kotarsko rukovodstvo kao komitet Partije djelovao je samo na manji dio općine. Daleko veći dio općine preko ceste Senj-Vratnik ostao je izvan utjecaja organizacija NOR-a. Na tom dijelu, kroz cijelu 1942. godinu (osim spomenutog dolaska

partizana u Krasno) Partija nije uspjela uspostaviti kontakt s naprednim snagama koje su bez sumnje ovdje postojale, što će dalji tijek događaja i razvoj NOB-a na ovom dijelu kotara pokazati. Zbog toga je OK KPH za HP donio odluku da se KK KPH Senj, a samim time i kotarsko rukovodstvo SKOJ-a prebace na Velebit, gdje su oba rukovodstva smještena u Krasnu.

Točan datum prelaska rukovodstva u Krasno nije nigdje naveden. Ovim pitanjem najviše se pozabavio Mladen Plovanić iz postojeće arhivske građe (iako nije naznačen datum) on je izveo zaključak da bi to moglo biti potkraj lipnja 1943., i ovaj datum možemo prihvatiti. Ovdje nisam spominjao kadrovske promjene koje su se dogodile od formiranja kotarskog rukovodstva. Neki su prestali biti članovi rukovodstva, neki su prešli u OK SKOJ-a, a neki su morali ostati na terenu Krmpota i postali su sada članovi KK SKOJ-a Novi. Na teren u Krasno dolazi od starih članova rukovodstva samo sekretar Pave Butorac. U takvoj situaciji OK SKOJ-a kao popunu šalje iskusne skojevske radnike Valu Lončarića, Josipa Ahela i Lea Godnića-Luja. To je sastav Kotarskog komiteta SKOJ-a, kako se sada naziva. Kotarski odbor USAOH-a također prolazi slične kadrovske promjene. U Krasno su prešli samo 2 člana Ivka Filipović, predsjednik, i Zlatan Sirmik, član. Ubrzo zatim član ovog odbora postaje Godnić. Ubrzo peti član KK SKOJ-a postaje Dragan Vukelić, tako da KK SKOJ-a broji 5 članova. Mora se istaći da su uvjeti rada i života bili posebno teški. U početku politički rad članova Komiteta SKOJ-a sastojao se od obilaženja zaselaka podno Velebita pri čemu se moralo ulaziti na razgovor u svaku kuću posebno, jer je za mnoga sela i pojedince ovo bio prvi kontakt s NOB-om. Uz to Prizna je bila udaljena 2 dana hoda. Išlo se kroz bespuće, a moralo se obuhvatiti stanovništvo na Velebitu koje se nalazilo u svojim stanovima. Međutim, omladina i narod ovog podvelebitskog kraja bili su listom za NOP. Ubrzo su formirani odbori USAOH-a u svim podvelebitskim selima. Isto tako stvaraju se organizacije SKOJ-a, i to najprije u zaseocima s centrom u Pandorama ili Volaricama. Zatim se formira organizacija SKOJ-a u Krasnu. U izvještaju KK SKOJ-a od 23. VIII 1943. kaže se uz ostalo da su u Jablancu formirana 4 odbora USAOH-a te 2 u Krasnu, a da će se za koji dan formirati Općinski komitet SKOJ-a za Jablanac. Članovi KK SKOJ-a djeluju kao iskusni politički radnici potpuno samostalno. Međusobna udaljenost nije dopuštala dogovor pa ni česte sastanke. Svatko je morao raditi po svom nahodenju. Kada se danas pretražuje ionako oskudna arhivska građa, nailazi se na poneki relativno šturi podatak o broju organizacija i članova, koji se uglavnom odnosi na po jednu od nekoliko tadanjih katastarskih općina. Ovome je dijelom pridonijela i situacija koju sam naprijed iznio jer su obuhvaćeni samo poneki izvještaji s terena ili pak oni koji su bili bliže centru, tj. Krasnu.

Kao što je prije rečeno, KK SKOJ-a unatoč izvještajima koji su stizali iz Senja, nije mogao uspostaviti izravnu vezu s nekom organizacijom mladih u Senju. Kontakt je održavan samo sa MK KPH Senj. Negdje u kolovozu 1943. g. u Krasno dolazi iz Senja na vlastitu inicijativu omladinac Milan Butorac. U svome izvještaju od 23. VIII. sekretar Pave Butorac kaže da su »drugu dali u zadatak da formira Općinski komitet SKOJ za Senj«. Prema sjećanju Milana Butoraca on je odmah nakon povratka formirao Općinski komitet u kome su osim njega kao sekretara bili Ruda Tomljanović i Nandi Krmpotić, Drago Kaloper i Neda Krmpotić. Kako on kaže, komitet je razvio živu aktivnost na okupljanju omladine i pripremanju za odlazak u partizane.

Zahvaljujući upornom radu KK SKOJ-a, cijeli teren kotara s južne strane ceste Senj-Otočac bio je pokriven organizacijama USAOH-a i njihovim odborima a izvršene su pri-

preme za osnivanje skojevskih organizacija. Uspješno se vrši mobilizacija omladinaca za NOV, organizira rušenje telefonskih stupova, prikuplja odjeća i hrana, organizira zabavni život omladine i sl. U takvoj situaciji dočekana je i kapitulacija Italije.

Nakon dolaska KK u oslobođeni Senj, dolazi do kadrovskih promjena. Sekretarom postaje Ljubica Krainović, a komitet se popunjava i domaćim kadrom. No, kako je tu bilo mnogo promjena, teško je upuštati se u navadanje imena, te ćemo ostati samo na ključnim promjenama, u prvom redu na promjenama sekretara. Skoro u svim općinskim centrima formiraju se domovi kulture u kojima glavnu riječ vodi omladina. U okviru domova formiraju se diletantske grupe, pjevački zborovi, pišu se zidne novine, organiziraju pioniri itd. Skoro svake nedjelje održavaju se plesovi i priredbe, koje prerastaju u političke zborove. Kada su se održavali masovni skupovi JNOF-a, omladina je organizirano i pod zastavama i transparentima dolazila na ove zborove i pretvarala ih u uopćenarodno veselje. Organizator ovih akcija bio je KK SKOJ-a, a vrlo često i pojedine skojevske organizacije i pojedinci u svojim selima. Kakvi su rezultati postignuti i u organizacionom pogledu, vidi se iz izvještaja KK SKOJ-a od 24. prosinca 1943., u kojem se daje slijedeći organizacioni prikaz: KK SKOJ-a 7 članova, MK SKOJ-a Senj 5 članova i 60 članova SKOJ-a, općina Jablanac 5 aktiva SKOJ-a i 21 član. Krivi Put 1 skojevska organizacija 4 člana, Sv. Juraj 2 skojevske organizacije, općinski odbor USAOJ-a Jablanac 9 članova, 7 seoskih odbora s 31 članom i 2 pionirske grupe, Mjesni odbor USAOH-a Krasno 7 članova sa 6 seoskih odbora. I na kraju faze u razvitku omladinskog pokreta možemo utvrditi da je postojala i djelovala skojevska organizacija u svim selima, a ponekad i zaseocima, da je sva omladina bila okupljena u USAOH, da je sva omladina sudjelovala u raznim oblicima omladinske djelatnosti od zidnih novina, diletantskih grupa do radnih akcija i drugih akcija u vezi pomoći NOV-u. I napokon, malo je muške omladine ostalo koja nije pristupila u NOV. Ostalo je samo u podvelebitskim selima onoliko koliko je bilo potrebno da se, u slučaju ponovnog dolaska okupatora, u tom dijelu održi kontinuitet oružane borbe i političkog rada.

Prodor Nijemaca nakon povlačenja naših jedinica iz Senja 18. siječnja 1944. donio je ozbiljne teškoće. KK SKOJ-a povukao se iz Senja dijelom na Velebit, a dijelom u Krm-pote. Jedna od teškoća bila je nemogućnost da se održi veza između ovog dijela i partijskog i skojevskog komiteta jer su Nijemci čvrsto osiguravali cestu Senj-Otočac. Uz to dio KK KPH i KK SKOJ-a, koji se nalazio na Velebitu, zbog veličine terena podijelio se i po pojedinim tzv. katastarskim općinama. U uvjetima teške zime, uz snijeg, buru, smrzavicu, teško se bilo međusobno povezivati, tako da su pojedinci i iz KK SKOJ-a a i pojedini članovi neke skojevske organizacije morali živjeti i djelovati odvojeno. Prodor neprijatelja i domaćih ustaša odvojio je partizanske vojne jedinice od njihove baze, podvelebitskih sela, i potisnuo ih pod sam vrh Velebita. Sve je to, uz glad koja se pojavila, stvaralo nepremostive teškoće. Osim toga, u polovici siječnja 1944. raspušten je partizanski odred »Alan« tako da je narod (a i organizacije) ostao potpuno bez zaštite. Praktično taj teren ostao je bez ikakve partizanske jedinice. Veći dio partijskog i skojevskog komiteta otišao je i smjestio se u Zabukovcu, a tek nekoliko članova komiteta i kotarskih odbornika ostalo je sklonjeno u snijegom okovanom Velebitu. Nijemci i ustaše slobodno su mogli krstariti podvelebitskim selima vršeći nečuveni teror. U takvoj situaciji dolazi i do slabljenja rada skojevskih organizacija, a negdje i do potpunog raspadanja. Većim dijelom organizacije se nisu sastajale. Skojevcu su se skrivali od neprijatelja i teško su mogli uspostaviti međusobni kontakt. U takvoj situaciji Kotarski komitet KPH Senj i članovi KK SKOJ-a 19. ožujka prebacuju se na područje Prizne. Ubrzo je uspostavljena veza s II. POS-om,

koji daje 15-ak boraca koji dolaze na Velebit. Ovaj broj povećava se najprije na 35, a zatim na oko 50 boraca, uglavnom domaćih omladinaca. Istodobno kada se od II POS-a dobilo naoružanje, najveći broj skojevaca dobiva oružje. Oni posebno rade na kurirskim poslovima, najviše oko radiostanice koju su Englezi imali na Velebitu, zatim na održavanju veze i prebacivanju hrane i materijala s otoka za Liku i dr., ali i sudjeluju i u akcijama koje vrši spomenuta Udarne grupa II. POS-a. Ovdje moram spomenuti da je tada podvelebitskom dijelu kotara Senj pripojen i dio općine Karlobag, točnije Cesarica, pa KK SKOJ-a Senj politički djeluje i na ovom dijelu. U ožujku 1944. dolazi do kadrovskih promjena u KK SKOJ-a. Sekretar postaje Zvonko Petrinović, a članovi tog komita tada su: Dragan Vukelić, Silvije Juretić, Ljubo Materljan, Vlado Budić, Katica Sorić, Marija Smojver i drugarica Dada iz Škrljeva, čije prezime nije utvrđeno. Jasno je da je kasnije tijekom vremena dolazilo do kadrovskih promjena u ovom komitetu. Za kratko vrijeme situacija se osjetno izmjenila. Formirane su nove, a oživljen je rad skojevskih i drugih organizacija. Za kratko vrijeme postojale su 23 skojevske organizacije sa 104 člana SKOJ-a. Ovaj podatak zabilježen je u jednom izvještaju KK SKOJ-a. Međutim, broj članova i organizacija stalno se mijenjao odlaskom u vojne jedinice i sl.

Kao što sam prije rekao, članovi SKOJ-a bili su uglavnom naoružani, a bili su obučavani u rukovanju oružjem, organizirano je podučavanje skojevaca u pravljenju i rukovanju zapaljive bombe, osnivani su posebni tečajevi, a nekoliko omladinaca bilo je na učiteljskom tečaju na Olibu. Isto tako članovi SKOJ-a upućivani su na skojevske tečajeve na Olib. Iz redova SKOJ-a regrutirani su omladinci za OZN-u i KNOJ. USAOH je imao odbore po svim selima, pa i zaseocima, i obuhvaćao je preko 400 omladinaca. Omladina je vršila razne akcije među kojima možemo istaći dizanje u zrak kamiona u Jablancu, što su izvršili skojevci Dundović, Marija Vukušić i Anđelko Balen. Ovakav rad nije mogao proći bez žrtava. Na području Cesarice izgubili su živote Marija Smojver, član KK SKOJ-a, i član općinskog komiteta Cesarica Mladen Dokozić.

Teško bi bilo nabrojati što je sve omladina ovog dijela kotara Senj dala kao svoj prilog NOR-u. Originalni dokumenti samo fragmentarno daju podatke o radu omladine, broju organizacija i članova. Isto se to odnosi i na sjećanja drugova koji su radili na tom terenu. Zbog nedostatka podataka teško je stvoriti kompletnu sliku. Mislim da bi dovoljno bilo da, izostavljajući pojedinosti, u jednom primjeru prikazemo dio aktivnosti omladine. U dopisu prop. komisije ONOO, a za H.P. koji je potpisao sekretar Zvonko (vjerojatno Petrinović) koji je pisan vjerojatno negdje potkraj travnja 1944., kaže se: Pod teškim uslovima života i rada omladina kotara Senj završila je pobjedonosno pred kongresno takmičenje sa kotarima Pag i Rab. Takmičenje je trajalo 45 dana. Rezultati takmičenja:

1. obuhvaćeno u USAOH 209 novih pojedinaca,
2. mobilizirano za NOV-u i OZNU – 37 dobrovoljaca omladinaca,
3. dignuta u zrak 2 kamiona i 2 mosta, predalo se 85 leginara, posjećeno 140 telefonskih stupova itd. Nešto prije toga spominje se broj od oko 400 članova USAOH-a.

Nešto uoči I. omladinske konferencije, prema arhivskim podacima KK SKOJ-a broji 6 članova, općinski komitet Karlobag 4 člana i 3 skojevske organizacije te 2 odbora USAOH-a sa 50% obuhvaćene omladine. Općinski komitet SKOJ-a Jablanac ima 5 članova i 4 skojevske organizacije te 5 odbora USAOH-a, u kojima je obuhvaćeno 120 omladinaca. U okupiranom Jurjevu ima 6 članova SKOJ-a a u Krasnu 3 člana. Osim toga djelovalo je 10 čitalačkih grupa, 2 pjevačka zbora i 1 diletantska grupa. Ovdje upada u oči da nedostaju podaci za sela Sv. Juraj, zatim Klada, Starigrad, a vjerojatno nije obuhvaćena ni Pri-

zna. No uz sve manjkavosti podataka vidi se bogata i masovna aktivnost podvelebitske omladine. U takvoj situaciji održana je I. omladinska konferencija 10. rujna 1944. na Velebitu.

Konferencija je dala znatan poticaj i pojedincima i organizacijama. Velika je većina skojevaca na terenu Prizne i Jablanca bila naoružana i predstavljala oružanu snagu koja se aktivirala pri svakoj akciji bez obzira na to tko ju je vršio. Posebno je to bilo značajno kod održavanja veza s otocima i II. POS-om, ako i kod prebacivanja hrane i ljudi i opreme na pravcu otoci – Lika i obratno.

Ovakva situacija nastavila se do konca 1944. Međutim zbog dolaska zime opet su nastali neodrživi uvjeti za život i rad, a snijeg i bura onemogućili su komuniciranje s otocima. Preko Velebita pak, zimi se nije moglo. Bilo je skoro nemoguće komunicirati među članovima komiteta pa i pojedinih organaizacija. Problem prehrane pojavio se u svoj svojoj ozbiljnosti jer se hrana nije mogla dopremiti niotkuda. Prehranjivati se moglo samo kod naroda koji je i onako stalno gladova. Sve u svemu ponovila se situacija prošle zime. Zbog toga je sredinom prosinca donijeta odluka da se kotarske organizacije prebace na Olib, a skojevci su većinom uključeni u II. POS. No teren nije bio potpuno napušten, jer su pojedinci, zdravstveno najotporniji članovi kotarskih organizacija pa i KK SKOJ-a, ostali na terenu ili su ga povremeno obilazili, i to uglavnm teren Prizne, Jablanca i Cesarice. Negdje u siječnju 1945. KK SKOJ-a s ostalim kotarskim organizacijama seli u Petričane. Ovdje je stvorena baza iz koje se na već spomenuti način rukovodilo organizacijama koje su ostale podno Velebita. Kako se već naziralo skoro oslobođenje, ovdje se razvila velika aktivnost na osposobljavanju kadrova, prvenstveno omladine, za buduće zadatke nakon oslobođenja zemlje. Održan je skojevski kurs, a isto tako i učiteljski, koji su isključivo pohađali omladinci, budući učitelji. Održavana su predavanja kojima se željela podići opća naobrazba omladinaca, budućih učitelja i činovnika u raznim službama državne vlasti. Ovakva situacija trajala je do konačnog oslobođenja, a treba naglasiti da je održavan kontinuirani kontakt s organizacijama podno Velebita znatno više i bolje nego li prošle zime.

Na kraju moram napomenuti da ovdje nedostaju podaci posebno iz Senj za vrijeme od veljače 1944. do oslobođenja. Isto tako nedostaju podaci iz okupiranog Jurjeva. Ovo je pisano pretežno na temelju sjećanja, ili mojeg ili nekih drugova.

Zusammenfassung

Vladimir Knifić beschreibt die wirtschaftlichen, gesellschaftlichen und politischen Verhältnisse in Senj und seiner Umgebung am Vorabend des Krieges, ferner die schweren Bedingungen für die Tätigkeit der antifaschistischen Jugend, und ihre Verbindung mit dem Bunde der kommunistischen Jugend Jugoslawiens (SKOJ). Die Beschreibung erfolgt aufgrund des mangelhaften historischen Materials und der Erinnerungen an den Zeitabschnitt zu dem er als ein fortschrittlicher Junge und Teilnehmer der Revolution lebte.

Der Autor dieses Artikels bespricht die Tätigkeit dieser Organisationen bis zur italienischen Kapitulation am 9. 10. 1943, ihre Tätigkeit in befreitem Senj, dann wiederholte Okupation des Senj seitens des deutschen Okkupanten 1944, die Zurückziehung auf das befreite Territorium und die Verhältnisse bis zur Befreiung des Senj am 9. 4. 1945.